

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИ ТАРБИЯЧИЛАРИДА АХБОРОТ БИЛАН ИШЛАШ КОМПЕТЕНСИЯСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

Rabbimova M.M.

*Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash
va ularning malakasini oshirish instituti doktranti*

Tayanch soʻzlar: maktabgacha ta'lim tashkilotlari, ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish, maktabgacha ta'limni isloh qilish, komil insonni tarbiyalash, innovatsiya va axborot texnologiyalarini ta'limtarbiya jarayoniga joriy etish.

Ключевые слова: организации дошкольного образования, использование информационных технологий в образовательном процессе, реформа дошкольного образования, воспитание совершенной личности, внедрение инноваций и информационных технологий в образовательный процесс.

Key words: organizations of preschool education, use of information technologies in the educational process, reform of preschool education, education of a perfect personality, introduction of innovations and information technologies in the educational process.

Hozirda axborot texnologiyalari va axborotlashtirish jarayonlarining rivojlanishi davrida maktabgacha ta'limni isloh qilish, komil insonni tarbiyalash, ularga zamonaviy ta'lim berish masalalari birinchi navbatda hal qilinishi kerak boʻlgan muammo hisoblanadi. Aynan, maktabgacha ta'limni isloh qilishda bolaning maktabga tayyorgarligi bilan belgilanuvchi ta'lim sifatini oshirish muhim va zarur boʻlib hisoblanadi.

Shu jihatdan olganda, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim sifatini ta'minlashda zamonaviy yondashuvlar, boshqaruv, innovatsiya va axborot texnologiyalarini ta'limtarbiya jarayoniga joriy etishda rahbarlik layoqatini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Axborot texnologiyalari hayotimizning barcha sohalariga faol kirib bormoqda. Ta'lim axborot texnologiyalarining ta'siri eng katta boʻlgan sohalardan biridir. Bugungi kunda maktabgacha ta'lim muassasalariga axborot texnologiyalari faol joriy etilmoqda. Agar maktablarning ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish ko'proq yoki kamroq asosli bo'lsa, unda

maktabgacha ta'lim muassasalarida axborot texnologiyalaridan foydalanish ko'plab savollar tug'diradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanishning salbiy va nojo'ya tomonlari haqida olimlar o'rtasida hali ham muhokamalar olib borilayapti.

Bir tomondan, tadqiqotchilarning fikricha, axborot texnologiyalaridan foydalanish bolalarning ma'lumotlarni o'zlashtirishlarida ijobiy ta'sir ko'rsatadi, ya'ni:

- o'quv mashg'ulotlarini o'tkazishning an'anaviy shakli bilan solishtirganda, bolalar o'quv kompyuter o'yinlaridan foydalanganda "shakl", "rang" va "o'lcham" tushunchalarini yaxshiroq o'zlashtirishadi;
- ta'limiy kompyuter o'yinlaridan foydalanish tufayli bolalarning kosmosda harakatlanish qobiliyati ancha oldin shakllanadi;
- interaktiv o'yinlardan foydalanish bolalarning diqqat-e'tibori, o'qish va yozish qobiliyatlarini shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, bundan tashqari, sport ko'nikmalari ham faol shakllanadi;
- tarbiyalanuvchining so'z boyligi kengayadi;
- konsentratsiya qilish qobiliyatini rivojlantiradi;
- bolada ijodkorlik, yaratuvchanlik qobiliyati shakllanadi;

Boshqa tarafdin esa, tibbiyot sohasidagi tadqiqotchilarning fikricha, maktabgacha yoshdagi bolalar ta'limida axborot texnologiyalarini juda faol joriy etish ularning sog'lig'iga ma'lum zarar etkazishi mumkin. Ta'lim jarayonini axborotlashtirishning kuchayishi natijasida bolalarning ko'rish qobiliyati yomonlashishi, charchash va asabiy bo'lishi mumkin.

Shu sababli axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini bolalarning o'quv jarayoniga joriy etish masalasi g'oyat muhim va dolzarbdir. Axborot texnologiyalarini yosh avlod ta'limida o'ylamasdan qo'llamaslik kerak. Ta'lim-tarbiya jarayonida AKT texnologiyalaridan mazmunli, puxta o'ylangan holda foydalanish zarur, ularning maqsadi o'quv jarayonini axborotlashtirish emas, balki yosh avlodning uyg'un rivojlanishi bo'lishi kerak.

Bu yerda maktabgacha ta'lim muassasasining tarbiyachisiga katta vazifa yuklatiladi. Zamonaviy o'qituvchi axborot texnologiyalaridan shunday foydalana bilishi kerakki, ular bir tomondan bolalarning intellektual rivojlanishiga hissa qo'shishi kerak, ikkinchi tomondan esa tarbiyachining sog'lig'iga zarar yetkazmasligi kerak.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida multimedia texnologiyasidan foydalanishdagi muammolardan yana biri ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanib, ta'lim-tarbiya jarayoni samaradorligini oshirish metodikasini ishlab chiqish, unga mos ishlanmalar yaratish hamda tadbiq etish zarurligidir. Shuning uchun, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida multimedia

texnologiyasidan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish, texnologiyalarni joriy etish jarayonida bolalar yoshini hisobga olish va mos holda didaktik materiallarni tanlash, ta'lim jarayonida bolalarga pedagogik va psixologik ta'sir etish usullarini o'rganish va amaliyotga joriy etish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan hisoblanadi. Bolalar uchun qo'llanma yoki darslik sifatida – kompyuter xotirasiga kiritilgan ma'lumotlar va o'quv materiallari, tarbiyachi (pedagog) uchun multimediya texnologiyasiga oid pedagogik, ilmiy-metodik adabiyotlar, metodik qo'llanmalar, tavsiyalar va ularning elektron varianti ta'lim manbalari hisoblanadi.

Tarbiyachilarning axborot bilan ishlash kompetentsiyalarini rivojlantirishning metodik ishlarini asosiy maqsadlarini quyidagilardan iborat deyish mumkin:

- maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berish, tarbiyalash va rivojlantirishning eng oqilona metod va usullarini o'zlashtirish;
- ta'lim tarbiyaviy jarayonni tashkil etish va olib borishda, pedagogning umumdidaktik va metodik tayyorgarligi darajasini ko'tarish;
- pedagogik jamoa a'zolari o'rtasida tajriba almashish.

Axborot jamiyatiga o'tish doirasida, tarbiyachilarning axborot bilan ishlash kompetentsiyalarini rivojlantirish, metodik ishlarning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi deb xulosa qilishimizga asos bo'ldi. Tarbiyachilarning axborot bilan ishlash kompetentsiyalarini rivojlantirish metodikasi masalalari, oxirgi o'n yillarda sezilarli darajada o'sib, vaqt oralig'ida o'ziga xos sakrashni amalga oshirdi. Shunday bo'lsada maktabgacha ta'lim tashkilotlarining ko'pgina xodimlari, ayniqsa "eski maktab" vakillari "eskicha" ishlashni davom ettirishmoqda.

Shuning uchun ham maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining axborot bilan ishlash kompetentsiyasini rivojlantirish bo'yicha metodik ishlar alohida ahamiyat kasb etmoqda. Shu o'rinda, tarbiyachilarni kasbiy standartlariga mos xolda, axborot bilan ishlash kompetentsiyalarini rivojlantirish bo'yicha metodik ishlar, quyidagi yo'nalishlar bo'yicha amalga oshirilsa maqsadga muvofiq bo'ladi.

- ushbu yo'nalishda tayyorgarlik darajasi borasida tarbiyachiga o'z-o'zini tahlil qilishga yordam ko'rsatish;
- tarbiyachi axborot bilan ishlash kompetentsiyalarini rivojlantirish bo'yicha muammolarini metodik birlashmalar doirasida har tomonlama tahlil qilish, shuningdek ularni ta'lim muassasasi darajasida echimini topishning imkoniyatlarini aniqlash;
- kasbiy standartlar talabga mosligini tahlil qilish, ushbu muammoni echish variantlarini ma'muriyat pozitsiyasidan kelib chiqqan holda muhokama qilish;

- barcha manfaatdor tomonlarning tahlil natijalari va takliflarini birgalikda muhokama qilish, shuningdek har bir tarbiyachi uchun muammoni bartaraf etishning optimal yo‘llarini ishlab chiqish, boshqacha qilib aytganda, tarbiyachining individual ta’lim-tarbiya metodik traektoriyasini tuzish;
- dolzarb nuqtani yoki har bir tarbiyachining axborot bilan ishlash kompetentsiyasini rivojlantirish darajasini alohida va jamoada ham davriy tahlil qilish, rejani o‘z vaqtida tuzatib borish. O‘z navbatida shuni ta’kidlash lozimki, metodik ishlarning barcha shakllari (ham tizimli, ham epizodik, jamoaviy va individual) talabalarning tayyorgarlik darajasi, ish staji, ma’lumoti va maktabgacha ta’lim tashkiloti faoliyatini tashkil etish shartlarini, mezonlarini hisobga olgan holda tashkil etilsa va o‘tkazilsa samaradorligi yuqori bo‘ladi.

Bo‘lajak tarbiyachilarni axborot bilan ishlash kompetentsiyasini rivojlantirish bo‘yicha metodik ishlarni shakllarini tanlash va kombinatsiyalashning mezonlari bo‘lib, muhokama qilinayotgan masalaning xozirgi xolatini tahlil qilish hisoblanadi. Bo‘lajak tarbiyachilarni axborot bilan ishlash kompetentsiyasini rivojlantirish bo‘yicha metodik ishlarning eng samarali usuli sifatida amaliy seminarlar (masalan, “multimediyali taqdimotni qanday tashkil qilish”, “Power Point dasturidagi maxsus effektlar va boshqalar”), internet-klub (elektron pochmani yaratish, axborotni asosiy qidiruv tizimi orqali qidirish, ijtimoiy tarmoqlarda guruhlar tashkil qilish va boshqalar), birinchidan talaba axborotlardan faol foydalanuvchi hisoblansa, ikkinchidan ta’lim oladigan doirada juftlikda ishlash usullari samaradorligi amalda o‘z isbotini topgan. Bo‘lajak tarbiyachilarning axborot bilan ishlash kompetentsiyasini rivojlantirish bo‘yicha metodik ishlar uni tashkil etgan komponentlarning rivojlanishiga aniq yo‘naltirilgan hollarda yanayam samarali bo‘ladi. Ya’ni:

- motivatsion, axborotga bo‘lgan qiziqishni nazarda tutuvchi, kasbiy faoliyatida axborot vositalarini qo‘llashga bo‘lgan ehtiyojni tushunib etishi.
- kognitiv, axborot to‘g‘risidagi umumiy bilimlarning mavjudligi va to‘laqonli ekanligi, ulardan pedagogik jarayon davomida foydalanish va qo‘llash imkoniyatlarini aks ettiradi.
- faoliyat, axborotni ta’lim maqsadlarida tanlash va qo‘llash ko‘nikmalarini egallashga tayyorligi qobiliyatini aks ettiradi.
- refleksiv-baholovchi, axborot bilan ishlash sohasidagi shaxsiy sifat va imkoniyatlarini baholash, shuningdek kasbiy faoliyatda axborot bilan ishlash jarayonida o‘z-o‘zini tahlil qilish asosida bilimlari, ko‘nikma va malakalarini takomillashtirishni o‘z ichiga oladi.

Tarbiyachilarning axborot bilan ishlash kompetentsiyalarini metodik ishlar asosida rivojlantirishning muhim shartlaridan biri bo‘lib, oliy ta’lim muassasalari

moddiy-texnik bazasini texnik vositalar: kompyuter, printer, skaner, nusxa olish apparatlari, multimediyali proektorlar, interaktiv doskalar bilan jihozlash, internet tarmog'iga ulash va boshqalar hisoblanadi. Shunday qilib, tarbiyachilarni axborot bilan ishlash kompetentsiyalarini rivojlantirish borasidagi metodik ishlar asosiga, fanning yutuqlariga, ta'lim jarayonining pedagogik tajribalari va konkret tahliliga asoslangan, har bir tarbiyachining malakasini va kasbiy mahoratini har tomonlama oshirishga, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va oshirishga, ta'lim jarayonini takomillashtirishga, shuningdek maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishni optimal darajasiga etkazishning o'zaro bog'liq choralari, harakat va tadbirlar tizimi deyish mumkin. Axborot jamiyatiga o'tish doirasida, tarbiyachilarning axborot bilan ishlash kompetentsiyalarini rivojlantirish, metodik ishlarning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi deyishga asos bo'ldi.

Yuqorida bildirib o'tgan fikrlarimizdan kelib chiqqan holda, xulosa qilish mumkinki, tarbiyachilarning axborot bilan ishlash kompetentsiyalarini rivojlantirish, ularga yangi ijtimoiy iqtisodiy sharoitlarda o'zlarini yanada qulayroq xis qilishlariga hamda maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarining ijodiy ko'nikmalarini shakllantirishga imkoniyat yaratib beradi.

Adabiyotlar:

1. Mavlonov.N.Sh Raqamlashtirish muhitida maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining axborot kompetentligini rivojlantirish // falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. T. 2023..

2. Olimov Q.T., Mavlonov N.Sh. O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimini pedagog kadrlar bilan ta'minlash va ularning kompetensiyasini oshirish jarayonining rivojlanish tendensiyasi va istiqbollari. /- B. 21-23

3. https://plov.press/blogs/all/doshkolnik_i_tsifrovizatsiya_kak_idet_protsess_v_strane/

4. <https://www.unicef.org/uzbekistan/achieving-universal-early-childhood-education>

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqola tarbiyachilarda axborotlar bilan ishlash kompetentsiyalarini rivojlantirishning yondashuvlariga, talabalarning axborot bilan ishlash, bolalarga etkazish lozim bo'lgan axborotlarni qayta ishlash va etkazish masalalariga bag'ishlangan.

РЕЗЮМЕ

Данная статья посвящена подходам к развитию компетенций работы с информацией у педагогов, вопросам работы с информацией учащихся, обработки и передачи информации, которую необходимо донести до детей.

SUMMARY

This article focuses on the development of competencies for information work in educators, the work of students with information, the processing and delivery of information needed to be provided to children.